

Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv

Sonja Barfod, Roskilde Universitet¹

Abstract: This paper is concerned with the previous literature on inter-Scandinavian communication (the production of one Scandinavian language, reception of another) from the earliest questionnaire-studies by Einar Haugen (1953) to the latest interaction-based ones by the author of this article. Besides giving a review of findings in the research field of inter-Scandinavian communication, the article questions the assumption that fewer and fewer Scandinavians understand their ‘nabosprog’ (neighbouring languages) and that young people prefer to use English in an inter-Scandinavian language scenario. Supported by previous interaction-based studies, and the author’s own, it is concluded that Scandinavians, as a point of departure for further investigations of intercomprehension in inter-Scandinavian scenarios, *do* understand each other. However, the degree of successful inter-Scandinavian communication is situationally conditioned and depends on the individuals’ language resources and their experience in combination with those of their interlocutors.

Keywords: Inter-Scandinavian, review, neighbouring languages, intercomprehension, adaptation strategies.

1. Introduktion

I artiklen gives et kritisk overblik over 50 års forskning og forskningstemaer i interskandinavisk kommunikation fra Einar Haugens grundlæggende arbejder (1953 og 1966) til den nyeste forskning på området. Udvælgelsen af litteratur er foretaget i forbindelse med udarbejdelsen af forfatters ph.d.-afhandling: *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog* (Barfod Lund 2017).

Fokus i nærværende artikel er indledningsvist udgangspunktet for diskussionen af den interskandinaviske forståelse, hvor bl.a. Haugens indflydelsesrige begreb *semikommunikation* diskuteres i dets historiske kontekst. Herefter opsummeres den primært kvantitative forskning fra 70’erne og frem, hvorefter en række undersøgelser fra 90’erne og frem, baseret på eksperimentelle eller naturlige interaktionsdata, gennemgås mere detaljeret. På basis af denne oversigt identificeres følgende to forskningstemaer og udbredte antagelser om interskandinavisk kommunikation, som dernæst diskuteres ud fra den empiri, der synes at ligge til grund for antagelserne:

- 1) Under overskriften *Diskurs vs. realiteter* diskuteres på baggrund af undersøgelsesresultater grundlaget for det interskandinaviske sprogsценarie.
- 2) Titlen *Engelsk vs. interskandinavisk kommunikation* peger på påstanden om, at unge mennesker foretrækker engelsk, og diskuterer, hvorvidt der ligger forskning bag dette udsagn.

Afslutningsvis og på baggrund af diskussionen argumenteres der for, at skandinaver som udgangspunkt godt kan forstå hinanden, men at graden af vellykket interskandinavisk kommunikation er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer og erfaring i kombination med samtalepartnerens. Derfor må de velkendte, men uholdbare udgangspunkter for forskning i interskandinavisk revideres, og flere kontekstfølsomme og interaktionsbaserede undersøgelser efterlyses.

---

¹ Forfatteren forsvarede sin ph.d. ved Roskilde Universitet i 2017 og er p.t. ansat som lektor i dansk og tysk på Nørre Gymnasium og sprogkonsulent i tysk i Udenrigsministeriets Kompetencecenter.

2. Interskandinavisk kommunikationsforskning

Siden Einar Haugen i starten af 50'erne udsendte sit spørgeskema om skandinavernes egen vurdering af deres forståelse af og holdninger til de skandinaviske sprog², har der været forsket en hel del i interskandinavisk kommunikation (norsk udgivelse 1953 og den mere kendte engelske version 1966). Haugen kommenterer i den norske udgave selv den store mængde litteratur, der allerede i starten af 50'erne var om emnet (1953: 225), men de fleste forskere tager herefter dog udgangspunkt i netop Haugen, sandsynligvis fordi han som den første bidrager med konkrete data.

2.1. Begrebsafklaring

De fleste tekster om interskandinavisk sprogforståelse indledes med, at skandinaver kan kommunikere på tværs af landenes sprogrænser uden først at skulle studere hinandens sprog (fx Braunmüller 2002: 1; Zeevaert 2004: 1; Gooskens & Kürschner 2012: 435).

Dansk, norsk og svensk adskiller sig ganske rigtigt ikke særligt meget i forhold til ordforråd, morfologi og syntaks. Lydsystemerne er dog en anden sag: På dansk er der stød, på norsk og svensk toner. Norsk og svensk har midttungevokaler, det har dansk ikke. Dansk har flere spiranter og diftonger end norsk og svensk. Dansk fremhæves ofte som det sprog, der har den mest utydelige udtale (se Grønnum 2008a og b for udredning af, hvad det særlige ved dansk er, ”som gør det svært at forstå og at udtale for andre” Grønnum 2008b: 19), og ligheden mellem sprogene findes mht. lydsystemet i kontrasten til dansk.

Allerede Haugens studie af fænomenet peger på nogle væsentlige forståelsesproblemer, og hans resultater, der understøtter den almene konsensus om et interskandinavisk kommunikationsforståelseshierarki, er i forskellige studier blevet gentaget: Danskerne lader til at være sværest at forstå, mens nordmændene klarer sig bedst i test til at forstå de andre skandinaviske sprog og bliver samtidig også bedst forstået af de andre, og svenskerne har i øvrigt flest forståelsesproblemer. Dette er selvfølgelig en overfladisk gennemgang, både af forskningen og det interskandinaviske forståelseshierarki, der på ingen måde kan siges at være så entydigt, men det giver alligevel et godt billede af det udgangspunkt, der ofte vælges for forskningen inden for dette felt.

Ud over semikommunikation betegnes kommunikationen mellem skandinaver også ”at tale skandinavisk” (Haberland 2004: 6); når A taler dansk og B taler svensk, så taler A og B skandinavisk sammen, men Haberland arbejder i den forbindelse ikke videre med selve den interskandinaviske kommunikation (dog understreges det, at der netop mangler forskning af den, 2004: 8). Etsprogsprincippet (Braunmüller 1991: 252) er et andet bud. Her i Braunmüller & Zeevaerts bibliografi fra 2001: ”Das Einsprachenprinzip besagt, dass die Skandinavier unter sich wechselseitig ihre Muttersprache (meist die Hoch- oder Standardsprache) reden“ (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6). Både skandinavisk og etsprogsprincippet udfordres dog af spørgsmål om, hvor længe man bevæger sig inden for sit eget førstesprog?

Zeevaert kritiserer Haugens semikommunikationsbegreb for kun at beskrive, ikke forklare den interskandinaviske kommunikation (Zeevaert 2004: 347) og vælger selv at kalde kommunikationen for receptiv flersprogethed, hvorved fokus flyttes til de receptive ressourcer, der skal til for at forstå de andre deltageres førstesprog. Med begrebet receptiv flersprogethed tages der dog ikke højde for eventuelle produktioner inden for modtagers sprog; når fx en svensker i samtale med en dansker inkluderer danske ord, lyde eller bøjningsendelser i sin taleproduktion.

I det følgende vil den neutrale term interskandinavisk blive brugt som betegnelse for, at deltagerne i samtalen har forskelligt skandinavisk førstesprog (eller andet sprog, afhængigt af folks sprogbioграфи). Betegnelserne *semikommunikation*, *etsprogsprincippet* og *receptiv flersprogethed* udfordres af praksis, for lægges fokus på den sproglige reception eller produktion, ser man ikke i

² De skandinaviske sprog er dansk, svensk og norsk. De nordiske sprog inkluderer islandsk og færøsk. Til sprog i Norden hører derudover også finsk, grønlandsk og samisk.

tilstrækkelig grad kommunikationssituationen som en helhed, hvilket den jo i sagens natur er. Betegnelsen *skandinavisk* kan let forveksles med eksistensen af et fælles skandinavisk sprog – en sammenblanding af dansk, norsk og svensk. Med interskandinavisk kommunikation tages der ikke højde for, hvor meget eller hvor lidt skandinaverne blander sprogene, eller om de bliver i deres eget førstesprog. Det handler med denne betegnelse om den situationelt betingede sprogbrug, og med betegnelsen interskandinavisk kommunikation siges ikke mere, end at kommunikationen finder sted mellem deltagere, der producerer og modtager skandinaviske sprog.

Som Gregersen noterer i 2003 kræver det en hel del af deltagerne at kommunikere på denne måde: "The Nordic languages are indeed so close that mutual comprehension is possible and yet so far from each other that it requires the full attention and a considerable measure of effort at cooperating to succeed in pulling it off" (Gregersen 2003: 146).

I det følgende vil der blive kigget nærmere på, hvordan denne krævende kommunikation er blevet beskrevet gennem tiderne.

2.2. *Semikommunikation & kodestøj*

Som skrevet ovenfor er semikommunikation den første og nok mest udbredte betegnelse for den interskandinaviske kommunikation. Haugen skriver selv om fænomenet:

Danes, Norwegians, and Swedes expect to be understood by fellow Scandinavians when they use their own languages. At times, however, they are disappointed in their expectations; and the region as a whole offers many examples of what we may call *semicomcommunication*, the trickle of messages through a rather high level of "code noise" (Haugen 1966: 281 [kursiv og citationstegn i originalen]).

Haugen kommenterer ikke valget af begrebet *semikommunikation* yderligere, og forskere har selv måttet udlede betegnelsens betydning. Braunmüller opsummerer her, hvad problemet ved betegnelsen er: "Today, however, this term is regarded as being more or less misleading because it suggests that the participants will only understand roughly 'half' of what has been said to them" (Braunmüller 2002: 3 [enkelt citationstegn i originalen]).

Både Braunmüller (2002: 4) og Zeevaert (2004: 70f) henviser til Börestam Uhlmanns (1997: 240f) gæt, at Haugen skulle være inspireret af Hocketts begreber *semi-bilingualism* (Hockett 1958: 327 og 333f) og *code noise* (Hockett 1958: 331ff). Hockett betegner sprogsituationen i Skandinavien *semi-bilingualism* (halv tosprogethed) og beskriver det således: "each speaks his own personal variety of his own language, but has learned by experience to understand the speech pattern of the others. The result may be called semi-bilingualism: receptive bilingualism accompanying productive monolingualism." (Hockett 1958: 327).

Hocketts udgangspunkt er, at "[p]eople manage to understand each other even though they signal by divergent codes" (Hockett 1958: 331). Hvis to mennesker med samme kode taler sammen, kan den eksterne støj ("channel noise", Hockett 1958: 331), fx en dårlig telefonforbindelse, være høj, og de to vil alligevel forstå hinanden. Dette forklarer Hockett ved, at omfanget af afsenders produktion af tale er langt større, end hvad modtager har brug for til at forstå budskabet, og han uddyber:

Divergence between the codes of two people who communicate with each other via speech can be regarded as another sort of noise: *code noise*. The reason why people can understand each other despite code noise is exactly the same as the reason why channel noise, up to a point, does not destroy communication (Hockett 1958: 332 [kursiv i originalen]).

Med andre ord er kodestøj lige så lidt et problem som ekstern støj, fordi vi sender mere af sted, end hvad der er brug for til at forstå budskabet. Dette kan naturligvis kun gælde for personer med en vis mængde af fælles repertoire inden for hinandens sprog, og tærsklen for, hvornår ekstern støj er hæmmende for kommunikationen, er selvfølgelig lavere, når der samtidig er kodestøj.

Ligesom Haugen kommer heller ikke Hockett videre ind på betydningen af præfikset *semi-*, men det, der synes at være logikken bag Hocketts brug af *semi-* i forbindelse med tosprogethed er, ”att samtalet förs på två olika språk” (Börestam Uhlmann 1997: 241), at man kun produktivt gør brug af sit eget sprog og receptivt er trænet til at forstå et andet skandinavisk sprog, som man ikke nødvendigvis kan producere inden for (Hockett 1958: 333). Haugen har, som Börestam Uhlmann påpeger, sandsynligvis læst Hockett, og ’code noise’ er markeret med citationstegn hos Haugen (1966: 281), hvilket ”talar för att han refererar till ett etablerat begrepp” (Börestam Uhlmann 1997: 240).

I Braunmüller & Zeevaert (2001) sammenfattes Börestam Uhlmanns kritik således:

Letztlich stellt sich heraus (vgl. auch BÖRESTAM UHLMANN 1997a [Nr. 22]), dass sich Haugen auf zwei sehr unterschiedliche Passagen in Charles F. Hocketts Einführung in die moderne Linguistik von 1958 bezogen hat, die er jedoch miteinander im Stil eines Portmanteau-Morphems verschmolzen hat, nämlich *semi-* wie in Semi-Bilingualismus, d.h. „receptive bilingualism accompanying productive monolingualism“, und *communication* im Sinne von „[d]ivergence between the codes ... code noise“ (HOCKETT 1958, 327 u. 331f. [Nr. 358]) (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6 [kursiv, citationstegn og store bogstaver i originalen]).

Jeg mener ikke, at der er tale om en metodisk problematisk sammenblanding af den enkle årsag, at det ikke er *code noise* og *semi-bilingualism*, Haugen blander sammen i *semicommunication*. Det er ganske uklart, hvorfor Haugen i forhold til brugen af ’communication’ skulle trække på sidste citat fra Hockett, der i sin fulde længde lyder: ”Divergence between the codes of two people who communicate with each other via speech can be regarded as another sort of noise: *code noise* (Hockett 1958: 331f [kursiv i originalen]). Dette citat handler ikke om kommunikation an sich, men om begrebet kodestøj i kommunikation.

Mange sprogforskere har efterfølgende lagt afstand til forståelsen af semikommunikation som noget, der betegner en delvis kommunikation, men alligevel afstedkommer det udtalelser som følgende: ”Men mellomforståeligheten er så dårlig at flere forskere har snakket om ”semikommunikasjon” for å karakterisere forholdet mellom de skandinaviske språkene” (Løland 1997: 21f [citationstegn i originalen]). Men man kunne argumentere for, at Haugen selv indtager denne position, når han skriver, her i oversat form (se også citat ovenfor, Haugen 1966: 281), hvorledes danskere, nordmænd og svenskere regner med at blive forstået af deres skandinaviske fæller, når de bruger deres eget sprog, men at denne forventning ofte ikke indfries; og regionen som helhed udviser mange eksempler på det, man kunne kalde semikommunikation. Det anaforske ’det’ må henvise til denne utilfredsstillende forventning om at blive forstået. Haugen fortsætter og, skulle jeg mene, definerer semikommunikationen derved: ”the trickle of messages through a rather high level of ’code noise’” (Haugen 1966: 281 [enkelt citationstegn i originalen]); en tynd strøm af beskeder gennem et ret højt kodestøjsniveau (min oversættelse). Så selvom Haugen indleder sin artikel med: ”Communication does not require the participants to have identical languages.” (Haugen 1966: 280), så er det under hovedoverskriften: *Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia*, og underoverskriften til afsnittet lyder: *THE PROBLEM*. Aspekter ved den interskandinaviske kommunikation er altså problematiske, ifølge Haugen. Og selvom Haugen i samme artikel nævner besværlighederne for en berliner ved at forstå en bayersk landsmand (Haugen 1966: 280), og man kunne tilføje en københavners forståelsesproblemer i Sønderjylland eller på Bornholm, fastholder han terminologien semikommunikation, dvs. at der faktisk ifølge Haugen er

tale om en delvis kommunikation.

2.3. Spørgeskemaer og test

Forskere i interskandinaviske kommunikation har siden Haugen – som allerede dengang skrev, at resultaterne ”kanskje ikke bringer så meget nytt for den innvidde leser” (Haugen 1953: 248) – været meget interesseret i at finde ud af, hvem der var bedst/dårligst til at forstå hinanden, og undersøgelser på undersøgelse har, som nævnt ovenfor, konkluderet stort set det samme som Haugen: Nordmændene er bedst til at forstå både svenskerne og danskerne. Nordmændene forstås også bedst af både svenskerne og danskerne. Danskerne kan bedst forstå nordmændene og ikke helt så godt svenskerne. Danskerne er de sværeste at forstå for både svenskerne og nordmændene. Svenskerne er dårligere end danskerne til at forstå norsk, men særligt dårlige til at forstå dansk (Haugen 1966: 286).

I nedenstående vil jeg gennemgå diverse undersøgelser af den interskandinaviske sprogforståelse og holdninger til denne. Det er søgt at få et så bredspektret og mangefacetteret perspektiv på fænomenet som muligt, og bidragene er dermed hverken på samme videnskabelige endsige kvalitetsmæssige niveau. Nogle er store fagfællebedømte undersøgelser (fx Maurud), mens andre er bestillingsarbejder (fx Delsing & Lundin Åkesson).

Da jeg mener, som ovenfor bemærket, at interskandinaviske kommunikation er kontekst- og individafhængig, mener jeg også, at man bør se på hele kommunikationssituationen i undersøgelser af interskandinaviske. Derfor har jeg koncentreret mig om de kvalitative studier, der arbejder med interaktionsdata, hvilket jeg også selv gør i Barfod 2018. Disse arbejder er oftest udført på ph.d.-niveau, fx Börestam Uhlmann 1994, Zeevaert 2004, Ridell 2008 og Barfod Lund 2017.

Følgende undersøgelser og rapporter diskuteres nedenfor: Haugen 1953 og 1966, Nordiska Rådet (udført af Gallup i Danmark og Norge og af SIFO i Sverige) 1973, Maurud 1976, Bø 1978, Nordenstam 1979, Haastrup & Teleman 1978, Börestam Uhlmann (forskellige undersøgelser fra 1991 til 1999 samt en efternøler i 2008³), Jörgensen & Kärrlander 2001, Lundin & Zola Christensen 2001, Braunmüller 2002 og 2003 (forskellige undersøgelser fra 1979-2003), Kristiansen 2004, 2005a og 2005b, Zeevaert 2004, Delsing & Lundin Åkesson 2005, Gooskens (forskellige undersøgelser, der alle tager udgangspunkt i ordforståelses- og lyttetest: 2006, 2010, et al. 2012), Golinski 2007, Ridell 2008, Doetjes 2010, Bacquin & Zola Christensen 2013, Schüppert et al. 2016 og Theilgaard Brink 2016.

Metodisk går undersøgelserne på forskellig vis til den interskandinaviske sprogforståelse. Fx er Haugens undersøgelse (1953) og Börestam Uhlmann (1991) samt rapporten fra Nordisk Råd (1973) spørgeskemaundersøgelser med selvrapporering af sprogforståelse. En stor del af Haugens spørgeskema handler også om holdninger til nabosprogene. Kristiansen (2004 og 2005a og 2005b) er også spørgeskemaundersøgelser, men primært om holdninger til naboernes sprog og sproglig tilpasning⁴, og Haastrup & Teleman (1978) og Theilgaard Brink (2016) er interviewundersøgelser.

Maurud (1976) er den første, der tester den faktiske forståelse skandinaver imellem (se mere nedenfor), og Bø (1978) tester et par år efter to grupper niendeklasses elever (se nedenfor). Haastrup & Teleman (1978) interviewer svenske ansatte på et dansk universitet med efterfølgende indholdsanalyse, der bl.a. viser, at de mente, at de forsøgte i mere eller mindre grad at tilpasse sig det

---

³ Börestam Uhlmanns senere arbejde handler om interskandinaviske forståelse, når skandinavisk ikke er ens førstesprog, med særligt fokus på islænderne, hvor et fastlandsskandinavisk sprog (dansk) er ens andetsprog (2008). Börestam Uhlmann undersøger her, om et spørgsmål stillet på et af de skandinaviske sprog bliver forstået af den islandske ungdom, og på hvilket sprog svaret bliver givet. Det konkluderes, at færre og færre forstår spørgsmålet, og flere og flere vælger at svare på engelsk (Börestam 2008: 50f).

⁴ Ud fra en form for differenslogik: ”Ser vi først på hvordan svenskerne og danskerne i Øresundsregionen vurderer deres egne færdigheder med hensyn til hhv. at FORSTÅ og TALE ’naboens sprog’, finder vi interessant nok, at der ikke er nogen forskel ... Derimod er der store forskelle og bemærkelsesværdige sprogholdningsforskelle” (Kristiansen 2004: 164).

danske både leksikalsk og fonetisk for at blive forstået. Nordenstam (1979) har derimod lavet udtryksanalyse på sine interviews med informanter, som var svenskere, der i varierende tidslængde havde boet i Norge. Hun kigger på morfologiske og leksikalske tilpasningsvarieteter og konstaterer, at informanterne startede med at bruge norsk på det leksikalske plan (Nordenstam 1979: 54).

Börestam Uhlmann er den første til at undersøge naturligt forekommende interaktioner fra interskandinaviske samtaler, efterfølgende har Zeevaert (2004), Golinski (2007) og Ridell (2008) også arbejdet med interaktionsdata, hvilket jeg vender tilbage til i næste afsnit. Inden da skal arbejderne i forbindelse med åbningen af Øresundsbroen nævnes: Jörgensen & Kärrlander (2001) og Lundin & Zola Christensen (2001), hvis materiale er test i høre- og læseforståelse, som blev taget af gymnasieelever i Øresundsregionen. Det er udelukkende de receptive kompetencer, der her testes, og igen ligger danskerne bedre i forhold til at kunne forstå svensk. Godt ti år senere laver Bacquin & Zola Christensen en spørgeskemaundersøgelse i Øresundsregionen af gymnasieelevers selvrapporterede kompetencer i nabosprogsforståelse (Bacquin & Zola Christensen 2013: 3).

Gooskens har primært lavet test af de skandinaviske sprog samt spørgeskemaundersøgelser om holdninger til sprogene. Doetjes (2010) har lavet test af den leksikalske forståelse på baggrund af tekstmateriale samt spørgeskema med vurdering af tilpasset tekst, og Delsing & Lundin Åkesson 2005 undersøger både rapporteret sprogforståelse og tester forståelsen af tale- og skriftsprog. I Theilgaard Brinks interviewundersøgelse fra 2016 skal 31 informanter fra Norden (fire danskere, fire færinger, seks finner, fire grønlandere, fire islændinge, fire nordmænd og fem svenskere), som er flyttet til et andet skandinavisk land, vurdere deres forståelse af det pågældende skandinaviske sprog på tilflytningstidspunktet (og på interviewtidspunktet).

Således er der mange forskellige måder, man metodisk kan gribe feltet an på. Derudover kan man også gå rent teoretisk til værks, som Braunmüller & Zeevaert gør opmærksom på, når de deler den hidtidige forskning (frem til 2001) i deres bibliografiske overblik op i de undersøgelser, der arbejder med empiri og teori, og de arbejder, der drejer sig om sprogpolitik og sprogpleje (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6). I denne forbindelse vil der udelukkende blive arbejdet med den første gruppe, der beskæftiger sig med empiri.

2.4. *Gennemgang af undersøgelserne*

De fleste af undersøgelserne kan kritiseres og er blevet kritiseret for metodiske svagheder i udvalget af informanter, fx geografisk placering (hvilket fx Maurud 1976 bliver kritiseret for), køns- og indkomstfordeling (fx Haugen 1966 og Maurud 1976), set up (fx Börestam Uhlmann 1994) eller attitude og erfaringsniveau (fx Bø 1978, Börestam Uhlmann 1994 og Zeevaert 2004). Således var Mauruds informanter rekrutter, dvs. udelukkende mænd, fra hovedstæderne, København, Oslo og Stockholm, hvor Stockholm geografisk ligger langt væk fra de to andre sprogområder, mens såvel Oslo og København ligger tæt på svensk sprogområde⁵.

Haugens informanter er også stort set kun mænd. Hans spørgeskema blev sendt ud til 300 repræsentanter fra Danmark, Norge og Sverige, fundet i telefonbogen, hvori primært mænd med en vis indkomst stod optegnet (i starten af 1950'erne), hvilket Haugen også selv påpeger er en metodisk svaghed (Haugen 1966: 283 og 1981: 124⁶), samt til 60 personer fra de skandinaviske (h)vem er (h)vem-udgivelser (i Danmark 'Blå Bog'). De sidstnævnte data er dog ikke blev inkluderet i den endelige statistik, da de mindede om de andre (Haugen 1966: 283 og 1981: 123). Bøs informanter er unge niendeklasses elever, hvis forståelse af nabosprogene testes i forhold til, om det spiller en rolle

⁵ Gregersen krediterer Ohlsson for denne observation (Gregersen 2004: 33).

⁶ Maurud mener til gengæld ikke, at der kunne være et problem i forhold til, at hans informanter udelukkende er mænd: "Det er heller ingen grunn til å tro at kvinner ville fått særlig annerledes skårer enn menn på denne testen." (Maurud 1976: 139). I parentes bemærket er det fx i Börestam Uhlmanns data mændene, der tilpasser deres tale i endnu højere grad end kvinderne (Börestam Uhlmann 1994: 102). Det skal dog også tilføjes, at der er 18 informanter, men kun fire mænd, hvoraf de tre ligger i toppen af det udarbejdede tilpasningsskema, dvs. med den højeste frekvens af tilpasninger til nabosproget.

at bo ved grænsen til et af nabolandene og kunne se nabolands-TV. Gruppen med mere kontakt med nabolandet opnåede bedre resultat.

I Börestam Uhlmanns data er deltagerne også unge mennesker, der får forskellige emner, som de skal tale om. Det er med andre ord en slags eksperimentelle data. Derudover er disse unge mennesker højst sandsynligt også mere åbne over for interskandinavisk, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i afsnittet nedenfor om interaktionsdata. Det samme gælder Zeevaerts deltagere, der er folk fra universitetsforvaltninger i Norden: Det Nordiska Universitets Administratörs Samarbetet (NUAS). Erfaring med interskandinavisk kommunikation er en afgørende faktor i forståelsen af nabosprogene (som i forståelse af sprog er det generelt). Således viser fx Kristiansen (2004) på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse ”et klart mønster der indikerer at kontakt på arbejdspladsen giver færdigheder i at forstå og tale naboens sprog” (Kristiansen 2004: 168).

I Ohlssons (1977) gennemgang af undersøgelsesresultaternes forskelle og ligheder (fra Haugen over Gallup – SIFO til Maurud) kommenterer han, at massemedierne i de tyve år, der er gået, nok har haft stor indflydelse på den endnu højere positive rapportering af forståelse skandinaver imellem, som særligt danskerne synes at have taget til sig⁷. Der er nemlig cirka dobbelt så mange danskere (78 %), der angiver at kunne forstå svensk i Gallup – SIFOs som i Haugens undersøgelse. Andelen af svenskere, der siger, at de forstår dansk, er nogenlunde den samme og kun steget med tre procent fra 44 til 47 (Ohlsson 1977: 21). I Gregersens gennemgang af undersøgelserne bemærker han, hvorledes der er en ændring i spørgsmålene, der i Haugens undersøgelse gik på, om man kunne forstå nabosprogene, til et mere udspecificeret spørgsmål; om man kunne forstå det *talte* sprog⁸. Gregersen angiver ud over ovenstående og Ohlssons pointe med massemedierne to yderligere mulige årsager til den asymmetriske forståelse: Den sproglige faktor, hvor diverse svækkelser i det danske sprog har gjort dansk svært at forstå for svenskerne (og mange andre)⁹ samt den danske meget positive selvevalueringsattitude (Gregersen 2003: 143f). Det sidste tilbageviser Mauruds undersøgelse dog, hvilket Gregersen også selv påpeger. Maurud har både test og selvevalueringer i sin undersøgelse, og disse peger (begge) på denne asymmetri, dog er selvevalueringstallene her lavere (Maurud 1976: 133, se også Gregersen 2003: 144).

Delsing & Lundin Åkesson (2005) er en af de nyeste større udgivelser om interskandinavisk kommunikation og udmærker sig ved at medtænke geografien, undersøge to generationer, have et andetsprogstaledeperspektiv med og sidst men ikke mindst et fokus på engelskkompetencer¹⁰. I denne undersøgelse testes læseforståelsen og høreforståelsen af monologisk tale, men også af dialoger (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 18f). Dette er gjort ved afspilning af spørgsmål/svar-sekvenser i *Hvem vil være millionær* med fokus på hverdagsagtig samtale. Som de dog også selv skriver, tester de kun forståelse og ikke deltagerens egen produktion, hvilket vil sige, at det er en ren receptiv øvelse.

Delsing & Lundin Åkesson (2005) henviser netop til Mauruds undersøgelse som den første

⁷ Ohlsson kommenterer også, hvorledes ”10 % av svenskarna, 9 % av norrmännan och 7 % av danskarna talad isländska. Det kommer att röra sig om 1,5 miljoner skandinaver som förstår talad isländska. – På Island förstås språket av litet mer än 200.000, som är det ungefärliga antalet islänningar. (Taland isländska är omöjlig att förstå för skandinaver utan långvarig övning – och den har inte 1,5 miljoner skandinaver. Ja-sägarna har förmodligen i stor utsträckning tänkt på *skandinavisktalande* islänningar, som de kan ha hört i samband med Heimey-katastrofen.)” (Ohlsson 1977: 21f [kursiv i originalen]).

⁸ Også Ohlsson er inde på forskellen i spørgsmålene: ”Skillnaden mellan Haugens och Sifo-Gallups undersökningsresultat kan i mycket tänkas bero på det lilla tillägget »utan svårighet« hos Haugen. Å andra sidan fokuserar Sifo-Gallup på det talade språket” (Ohlsson 1977: 22).

⁹ Fx infortissvækkelsen: allerede trykssvage stavelser (vokaler) svækkes yderligere, dvs. trykssvage /a/, /u/, /i/ svækkes, så de bliver til den svage neutralvokal schwa [ə]. Se også Maurud 1976: 144.

¹⁰ I rapporten fremhæves også vigtigheden af studier af hele kommunikationssituationen, men også, at det kun er ”ett flertal artiklar i Elert (1981)” og derudover Börestam Uhlmann (1994) og Zeevaert (2004), som i 2005 er de eneste eksempler herpå (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 6). Hvorfor de her fremhæver Elert, er uvist; samtlige artikler fra symposiet i 1980 handler om høreforståelse (Elert 1981: 3f).

store undersøgelse af skandinavisk nabosprogsforståelse og påpeger herefter den store forskel på verden anno 1976 og 2005, som danner grundlaget for motivationen for en ny undersøgelse af nabosprogsforståelsen i Norden. Fremfor alt fremhæver de den øgede indvandring (særligt til Sverige), globaliseringen, mediekanalernes verdensomspændende udbud af tv og engelsk sprogs indflydelse. De omtaler nordboerne som tosprogede: "I stort sett alla nordbor är numera i någon mån tvåspråkiga, främst i engelska" (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 1) og påpeger skolevæsenets omstrukturering mod i langt højere grad at være forstadier til de videregående uddannelser. Derudover har firmaer i Norden fusioneret, og Øresundsbroen er åbnet (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 1f). Delsing & Lundin Åkesson har cirka 1800 gymnasieelever som testpersoner (2005: 50), og også denne undersøgelse viser, at nordmændene bedst forstår og bliver bedst forstået. Til gengæld er svenskernes forståelse af dansk blevet bedre i forhold til danskernes forståelse af svensk, hvilket var omvendt i Mauruds undersøgelse. Nordmændene er ligesom hos Maurud bedst til nabosprogsforståelse, hvilket Delsing & Lundin Åkesson angiver tre årsager til: Den intersproglige, der handler om, at norsk indtager en midterposition mellem dansk og svensk. Attituden, der går på, at nordmændenes indstilling over for nabolandene (særligt Sverige) er mere positiv. Den intrasproglige, der drejer sig om, at nordmændene er mere vant til sproglig variation (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 137). Generelt ser Delsing & Lundin Åkesson i sammenligning med Mauruds undersøgelse en forringelse af nabosprogsforståelsen, primært i Danmark og Sverige og særligt i Danmark (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).

2.5. Opsamling

Fælles for de fleste af de kvantitative undersøgelser med et spænd på over 50 år er altså, at den mest markante konklusion (eller netop udgangspunktet for undersøgelserne) er, at nordmændene er bedst til at forstå og blive forstået, og at der er tale om en asymmetrisk sprogforståelse mellem svenskerne og danskerne. I Maurud (1976) forstår danskerne bedst svensk, men i Delsing & Lundin Åkessons oversigt over resultaterne af nabosprogsforståelse ser svenskerne ud til bedre at kunne forstå dansk end danskerne svensk, men dette resultat gendriver Delsing & Lundin Åkesson ved at skrive, at den danske videotest var lettere end de andre, og tager man denne test ud af resultatet, er danskerne bedre (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 58 – se også side 77 for resultaterne uden videotesten). Om det så er danskerne, der bedst forstår svensk, eller svenskerne, der bedst forstår dansk, ændrer ikke ved, at der her er tale om asymmetri, Gregersen opsummerer således:

Det særlige ved danskeres forståelse af svensk og svenskeres forståelse af dansk er at den gensidige forståelse efter al forskning at dømme nu er asymmetrisk. Danskere har lettere ved at forstå svensk end svenskerne forstår dansk. Det er mystisk, for sprog skulle vel være symmetrisk forståelige hvis alle sprog er lige svære, og det hævder lingvisterne gerne (i begge dette ords betydninger) (Gregersen 2004: 31).

Med udgangspunkt i undersøgelserne efterspørger Gregersen årsagerne til denne 'mystiske' asymmetriske forståelse og kommer frem til tre mulige forklaringer, hvor de to første handler om sproglige forhold, nemlig testgruppernes geografiske fordeling med Stockholm for langt fra Danmark og den stadigt større afstand mellem skrift og tale i det danske sprog, der gør det sværere at forstå talt dansk, fordi det er så langt fra skrevet dansk, hvilket er det, man primært stifter bekendtskab med i skolen, hvis man bliver undervist i nabolandssprog (Gregersen 2004: 33). Den tredje årsagsforklaring handler om det manglende økonomiske incitament for svenskerne til at forstå danskerne, hvilket Gregersen forudser vil ændre sig med Øresundsbroen, da København vil blive den nærmeste storby for skåningerne (Gregersen 2004: 33f). Det skal blive spændende at se, om det økonomiske incitament vil forøge svenskernes forståelse af dansk, og/eller om de gode engelskkompetencer tager over (se også diskussionen om engelsk nedenfor), når Maurud/Delsing & Lundin Åkessons

forskningsdesign i fremtiden igen vil blive taget op.

I denne forbindelse vil der her blive arbejdet videre med kvalitative undersøgelser, hvor der er gjort brug af interaktionsdata, for at se, hvad de forskere (og forskerspirer), der har undersøgt autentiske interskandinaviske interaktioner, har at bidrage med til emnet.

3. Interaktionsdata

De interaktionsforskere, der har arbejdet med emnet, er her nævnt i kronologisk rækkefølge inklusive deres forskningsobjekt:

Börestam Uhlmann, der bl.a. i sin afhandling *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar* fra 1994 finder, at den interskandinaviske kommunikation er problematisk. Hendes informanter er unge mennesker, og data er videobaseret, men foregår i eksperimentelle settings. Zeevaert, som i sin afhandling fra 2004 *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinaviern im Diskurs* trækker på Börestam Uhlmann, har brugt audio-data. Hans informanter er en aldersmæssigt blandet skare, men alle arbejdende inden for det nordiske universitetssamarbejde. Zeevaert konkluderer, at interaktionen skandinaver imellem ikke er problematisk. Bernadette Golinski har i sin ph.d.-afhandling *Kommunikationsstrategien in interskandinavischen Diskursen* fra 2007 på baggrund af tre meget forskellige datasæt også konkluderet, at den interskandinaviske kommunikation fungerer. Karin Ridell griber i sin afhandling *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen* fra 2008 igen til interaktionsanalyse baseret på videooptaget data. Her følges tre svenske ansatte på et dansk plejehjem, og Ridell konkluderer: ”Att två språk används samtidigt i samtalen och att deltagarna har olika förstaspråk utgör givetvis en potentiell grund för att problem med att förstå eller uppfatta ska uppstå. I de flesta sekvenser är dock detta inte något som tydligt framgår av den efterföljande reparationssekvensen.” (Ridell 2008: 207).

Med andre ord er der også her tale om relativt uproblematisk samtaler, hvor der i øvrigt finder en hel del tilpasning i forskellig grad sted.

3.1. Ulla Börestam Uhlmann 1994

Börestam Uhlmanns data (1994) er de første med autentisk interskandinavisk kommunikation. Hun har samlet og optaget unge mennesker, der får forskellige emner, som de skal tale om, dvs. eksperimentelle settings. Det må antages, at disse unge mennesker må være mere åbne over for interskandinavisk interaktion end gennemsnittet, da de er fundet gennem Nordjobb: ”ett samarbetsnät där Föreningen Norden tillsammans med näringslivsrepresentanter och arbetsmarknadsmyndigheter bereder nordiska ungdomar (18-25 år) sommarjobb i ett annat nordiskt land” (Börestam Uhlmann 1994: 59).

Men Börestam Uhlmann påpeger, at de alle er relativt uerfarne udi det interskandinaviske sprog møde (Börestam Uhlmann 1994: 187). De unge ved dog, at Börestam Uhlmanns projekt er at undersøge interskandinavisk kommunikation, hvorfor metasproglige kommentarer fylder en del i data, hvilket Börestam Uhlmann også selv gør opmærksom på (Börestam Uhlmann 1994: 131).

I afhandlingen undersøges såvel flersprogede som ensprogede samtaler for at se, om de interskandinaviske samtaler adskiller sig fra de etsprogede, hvilket de gør i kraft af en intensiveret brug af reparatur. Börestam Uhlmann antager, at der vil være en del skandinavisk, som hun kalder blandingen af de skandinaviske sprog (Börestam Uhlmann 1994: 188). Men hun må konstatere, at der gøres meget lidt brug af denne form for tilpasning. I hendes materiale er det knap 1 % af ordmassen, der kan kategoriseres som sproglige tilpasninger til andet skandinavisk sprog end eget førstesprog (Börestam Uhlmann 1994: 189). Börestam Uhlmann finder også, at i forsøget på at undgå kommunikationsproblemer simplificerer afsender indholdet, og der er mange non-verbale indlæg og spontane omformuleringer. På tilhørers side observerer hun en stor efterspørgsel på gentagelser,

mange afklarende spørgsmål og en stor del bekræftelse. I samtalerne generelt er der et meget stort fokus på sproget og mindre på indholdet, men som nævnt var deltagerne blevet fortalt, at undersøgelsen gik ud på at finde ud af, hvor meget man kan kommunikere på skandinavisk, hvilket kan have påvirket interaktionen. Derudover viser Börestam Uhlmann, at det faktisk ikke er i de dansk/svenske konstellationer, de største forståelsesproblemer optræder, men når danskere og svenskere skal forstå norske regionale og sociale varieteter (allerede de norske skriftsprog bokmål og nynorsk er langt mindre standardiseret end dansk og svensk, hvilket i endnu højere grad gælder for talt norsk). Det er også nordmændene, der trods det, at ”just norskt bokmål brukar räknas som ”språket i mitten”” (Börestam Uhlmann 1994: 195 [citationstegn i originalen]), tilpasser mest. Börestam Uhlmann angiver som mulige årsager hertil, at nordmændene føler en større loyalitet over for nabosprogene og en stærkere identifikation med de andre nabolande (Börestam Uhlmann 1994: 195). Delsing & Lundin Åkessons årsagsangivelser, der er beskrevet ovenfor, og som kan opsummeres med overskrifterne: intersproglig, attitude, intrasproglig (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 137), minder til forveksling om Börestam Uhlmanns. Delsing og Lundin Åkesson har tilføjet den intrasproglige årsag; at det måske også handler om, at nordmænd er mere vant til at tilpasse sig hinanden i norske sammenhænge, da alle nordmænd taler dialekt, hvilket Börestam Uhlmann da også selv nævner senere (Börestam Uhlmann 1994: 197).

Generelt konkluderer Börestam Uhlmann, at interskandinaviske samtaler kræver ”hårt interaktionellt arbete och ingående förhandlingar” (Börestam Uhlmann 1994: 197). Hun fastholder det halve i semikommunikation (Börestam Uhlmann 1994: 198) og karakteriserer den interskandinaviske kommunikation som problematiske samtaler. Termen *problematiske samtaler* bruger hun, når det interaktionelle arbejde skal intensiveres for at opnå fælles forståelse: ”*Problematiske samtal* definierar jag som en kategori av diskurser där samtalsdeltagarna får förhandla mer än vad man annars behöver göra för att uppnå gemensam förståelse” (Börestam Uhlmann 1994: 56 [kursiv i originalen]).

Så selvom forståelsen er større i interskandinaviske interaktioner, end hvad tidligere forskning har vist (Börestam Uhlmann 1994: 186f), så er de også karakteriseret ved et højere antal af reparationer, udvidet brug af gestik og tilpasningsstrategier end i almindelige ensprogede samtaler. Börestam Uhlmann skriver dog i sin konklusion: ”Man skall dock minnas att kommunikationen aldrig är statisk, och då samtal beskrivs med termer som halvkommunikation skall man inte se detta vare sig som ett tillstånd eller som en definition utan som ett dynamiskt mellansteg på vägen mot ”helkommunikation”” (Börestam Uhlmann 1994: 198 [citationstegn i originalen]).

På en og samme tid viser Börestam Uhlmann, hvorledes interskandinaviske samtaler ikke er så problematiske som hidtil (på baggrund af test- og spørgeskemaundersøgelser) antaget, og konkluderer, at den interskandinaviske samtale er problematisk, når den altså sammenlignes med etsprogede samtaler. Dette bliver udgangspunktet for senere studier, selvom det måske siger sig selv, at der i samtaler mellem skandinaver nødvendigvis skal forhandles mere, hvilket var Börestam Uhlmanns definition på problematisk samtale, medmindre man er en meget erfaren interskandinavisk samtalepartner.

3.2. Ludger Zeevaert 2004

Med en forventning om den problematiske samtale møder Ludger Zeevaert ti år efter Börestam Uhlmanns undersøgelse sine data. Dette kan være med til, at konklusionen på hans analyse bliver, at den interskandinaviske interaktion er en flydende, velfungerende kommunikation (og altså ikke problematisk).

Zeevaerts data (2004) er fra seks internordiske møder mellem folk fra universitetsforvaltninger i Norden: Det Nordiska Universitets Administratörs Samarbetet (NUAS). Om mødedeltagerne i NUAS' interskandinaviske sprogkompetencer skriver han:

Weiterhin konnte angenommen werden, daß der Umfang der Kenntnisse anderer skandinavischer Sprachen als der eigenen bei den Teilnehmern repräsentativ für die Gesamtbevölkerung ist, anders als es etwa bei Tagungen von Philologen der Fall gewesen wäre (Zeevaert 2004: 5).

Ud fra NUAS' hjemmeside er det dog tydeligt, at der ikke er tale om et repræsentativt udvalg af interskandinaviske kommunikatører, da det er trænedede sprogbrugere i interskandinavisk med en velvillig attitude over for det interskandinaviske sprogprojekt: "NUAS arbejdspråk är de nordiska. Vi lägger stor vikt vid den nordiska språkförståelsen och har utarbetat vägledningsmaterial för alla som ordnar och deltar i aktiviteter inom NUAS." (www.nuas.org)¹¹.

Men som han også selv påpeger i den opsummerende del af afhandlingen, er data indsamlet i NUAS, der er kendetegnet ved at lægge vægt på den interskandinaviske forståelse (Zeevaert 2004: 336f). Det er, som om der sker et perspektivskifte i løbet af Zeevaerts ph.d.-forløb. Som han selv skriver, ligger fokus i indledningen af hans undersøgelser på, hvor og hvornår der optræder problemer i den interskandinaviske kommunikation. På baggrund af tidligere forskning har han netop forventninger om, at den receptive part ville initiere reparation, udgangs- og målsprogsomformuleringer, og at den produktive part ville lave tilpasning i form af kodeskift, sproglige kompromisformer, tilpasning på fonetisk niveau samt overtagelse af enkelte ord. Men Zeevaert konkluderer, at der ikke var nok kød på ovenstående i den undersøgte kontekst, og derfor kom fokus over på turskift, hørersignaler, talerandel og diskursforløb (Zeevaert 2004: 346).

Derudover er Zeevaerts udgangspunkt, at skandinaver ikke vælger et tredjesprog, når de møder hinanden, men kommunikerer gennem deres respektive førstesprog:

Typisch für Skandinavien ist aber, daß man sich auf internationaler Ebene in offiziellen oder halboffiziellen Zusammenhängen, also zum Beispiel auf Konferenzen, nicht durch eine Drittsprache verständigt und sich auch nicht auf den Gebrauch einer der skandinavischen Sprachen einigt, sondern seine jeweilige Muttersprache benutzt (Zeevaert 2004: 343).

Derfor bliver fokus her snarere, hvordan skandinaver kommunikerer trods de store forståelsesproblemer, hvilket de i denne kontekst gør godt, og han skriver da også, at en væsentlig faktor til den succesrige kommunikation er den fælles erfaringshorisont, der frem for alt kommer af "vergleichbaren Bedingungen und Erfahrungen der Teilnehmer im beruflichen Alltag" (Zeevaert 2004: 341).

Zeevaert finder i sit materiale meget få sproglige tilpasninger inden for modtagers sprog og skriver, at det snarere er undtagelsen (Zeevaert 2004: 303) end reglen: "Wie die Analysen zeigen, ist das Ideal einer von der Sprecherseite aus gesehen weitgehend normalen muttersprachlichen Kommunikation ... im Prinzip erreichbar" (Zeevaert 2004: 341). Han konkluderer i sin indledning, at skandinaver taler interskandinavisk sammen i officielle og semi-officielle sammenhænge (Zeevaert 2004: 8), hvilket modificeres senere hen, idet han skriver, at kommunikationen fungerer godt i NUAS (Zeevaert 2004: 348), hvor realiteten altså lever op til idealet om, at skandinaverne taler hver deres modersmål, tilpasser sig ikke og forstår hinanden uden større vanskeligheder.

Zeevaert opsummerer sin undersøgelse med følgende betragtning: Interskandinavisk kommunikation er kendetegnet ved at være et flersproget møde, hvilket man som deltager skal

¹¹ NUAS har fået ny sprogpolitik, i hvert fald i forhold til deres hjemmeside, der, da jeg startede arbejdet på min ph.d. i starten af 2013, havde ovenstående sprogdeklaration på deres hjemmeside. Da jeg skulle opdatere linket i slutfasen af ph.d.-skrivningen i 2017, var linket dødt. Det eneste link, der stadig virkede, var til hjemmesiden www.nuas.org, hvor alt, bortset fra enkelte dokumenter til download, var skrevet på engelsk. Der var heller ikke længere nogen sprogdeklaration.

acceptere for at lykkes i dette møde, der ikke er statisk, men dynamisk; den interskandinaviske kommunikative kompetence tiltager ved erfaring, som dog ikke fører til færre reparative handlinger (Zeevaert 2004: 350f).

3.3. Bernadette Golinski 2007

Bernadette Golinski vil i sin ph.d.-afhandling finde ud af, hvilke kommunikationsstrategier skandinaver bruger i interskandinaviske samtaler.

Data er fra tre meget forskellige settings med en meget heterogen informantgruppe: 13 timers radiooptagelser "Øresund direkte" med erfarne radioværter ud i den interskandinaviske samtale, 7 ½ times optagelser af danskundervisningen af svenske studerende i dansk samt 89 minutter med to samtaler mellem to norske og to danske grundskoleelever (Golinski 2007: 111). Det konkluderes, at en fælles forståelse er mulig trods sproglige forskelle, da både afsender og modtager gør sig umage for at forstå hinanden ved hjælp af forskellige kommunikative strategier (Golinski 2007: 334).

Golinski skriver sig op i mod Braunmüller (2002) og Zeevaerts (2004) meget normative tilgang til sprogblending i interskandinavisk kommunikation (se nedenfor) samt diverse anbefalinger til interskandinavisk sprogbrug og konkluderer derfor bl.a. følgende: "Obschon das Switchen in die Nachbarsprache nicht von den interskandinavischen Institutionen als Empfehlung aufgenommen wurde, ist es in der Semikommunikation ein häufig zu beobachtendes Phänomen" (Golinski 2007: 331).

3.4. Karin Ridell 2008

Ridell (2008) har arbejdet med interskandinavisk kommunikation på et plejehjem i Danmark i Øresundsregionen mellem tre svenske ansatte på plejehjemmet og de danske beboere. Hun viser, at de tre svenske medarbejdere på hver deres måde og i mere eller mindre grad integrerer dansk i deres tale. Alle tre er dog trods deres forskellige tilpasninger effektive i deres kommunikation (Ridell 2008: 210), hvilket Ridell skriver, er det primære mål for tilpasningerne: "syftet med språkliga anpassningar från talarens sida förefaller vara att göra sig bättre förstådd och att få kommunikationen att flyta effektivt" (Ridell 2008: 207).

Ridell har opstillet fem kategorier: ordstilling, idiomatiske udtryk, leksikon, morfologi og udtale, som sættes i forhold til otte kategorier, der forekom i hendes datamateriale: dansk, svensk, fælles, blandet, sprogligt kompromis, kun skånsk, skånsk og dansk (men ikke standardsvensk) eller hverken dansk eller svensk (Ridell 2008: 199). Analysen viser: "först och främst att ordsegmenten till övervägande del var gemensamma för danskan och svenskan på alla nivåer utom på uttalsnivån" (Ridell 2008: 199).

Derfor er udtalen kommet under lup for at fastslå, om det var svensk eller dansk. Her viser det sig primært at være svensk (85 %). Syntaktisk set er der en overensstemmelse mellem svensk og dansk i 97 % af tilfældene, og på det leksikalske og morfologiske niveau er der brugt fælles udtryk i henholdsvis 79 og 75 % af tilfældene. Årsagen til det store sammenfald finder Ridell i, at de to sprog ligner hinanden så meget, men også i at: "vårdbiträdena där det är möjligt ofta väljer gemensamt dansk-svenska lösningar i stället för särskilda alternativ" (Ridell 2008: 199). Det interessante her er – ud over tendensen til dækket tilpasning – inddelingen i forskellige kategorier, som jeg vil vende tilbage til i forhold til at kunne tale om et tilpasningskontinuum, der udfordres, når: "ett lexikalt gemensamt dansk-svenskt segment kan t.ex. utgöra språkbländning på den morfologiska nivån och vara svenskt på uttalsnivån" (Ridell 2008: 199).

Ridell finder ikke nogen overensstemmende tendenser i de forskellige kategorier, ud over et sammenfald i det leksikalske niveau med det morfologiske, idet svenske leksikalske elementer typisk optræder med svenske bøjninger; det samme gælder for dansk (Ridell 2008: 200).

3.5. *Barfod Lund 2018*

Deltagerne i min egen undersøgelse af interskandinavisk interaktion var en heterogen gruppe i forhold til erfaringsgrundlag med interskandinaviske interaktioner og ansatte i et internationalt firma i Danmark med engelsk som koncernsprog, men med dansk samt – viste det sig i optagelserne af deres frokostsamtaler – svensk og norsk som social kode (Barfod 2018). Fælles for de garvede, de mere utrænede og alt derimellem ud i interskandinavisk kommunikation var, at de ikke brugte engelsk, men dansk, norsk og svensk med en varierende brug af tilpasningsstrategier. Dette fik mig til at foreslå nedenstående inddeling i to strategivarianter, da det lader til, at deltagere i interskandinaviske interaktioner i varierende grad integrerer sproglige træk fra modtagers basesprog i sit eget basesprog. En høj eller lav integrationsfaktor siger ikke noget om en mere eller mindre vellykket interskandinavisk kommunikation. Erfarne sprogbrugere ud i interskandinavisk kommunikation kan såvel integrere mange sproglige træk fra modtagers sprog som ingen.

I min egen undersøgelse dækker 'interskandinavisk' al kommunikation mellem skandinaver fra samtaler, hvor afsender udelukkende producerer sit eget basesprog over en tilpasningsskala (med tilpasning af leksikalsk, fonetisk og syntaktisk art), til samtaler, hvor afsender skifter til et andet skandinavisk sprog. For at kunne arbejde med den høje variabilitetsgrad, jeg observerede, formulerede jeg tilpasningsstrategierne to tilpasningsvarianter: (1) Skandinaver bliver i deres eget basesprog, hvilket tillader følgende tilpasningsmuligheder: Talehastighed, toneleje, pauser og op- og nedgradering af dialekter. Til dette har afsender ikke brug for produktive kompetencer inden for modtagers basesprog. (2) Skandinaver integrerer sproglige elementer fra modtagers basesprog, hvilket inkluderer inkorporation af træk fra det andet sprog. For at kunne tilpasse sig inden for modtagers basesprog, skal man have viden om dette sprog.

Der er en afgørende forskel i de to strategier. Praktiseres tilpasninger inden for eget sprog, tilpasser man sig ikke modtagers sprog, men modtageren, og man kunne måske tale om, at man tilpasser sig modtagers receptive evner ved at prøve at gøre sig lettere forståelig gennem langsom og tydelig tale og fx udvidet gestik. Man imødekommer modtager ved at tale langsomt, tydeligt osv. Praktiseres tilpasninger inden for den andens sprog, kan man tale om, at taler integrerer sproglige træk fra modtagers basesprog. Inden for begge strategier kan der laves minimale og maksimale tilpasninger.

- Minimale tilpasninger inden for ens basesprog betyder, at afsender ikke ændrer sit basesprog overhovedet, mens maksimale tilpasninger betyder anvendelse af alle de forskellige tilpasningsmuligheder inden for eget basesprog.
- Minimale tilpasninger inden for modtagers basesprog betyder, at afsender integrerer enkelte træk fra modtagers basesprog til maksimal tilpasning, hvor der skiftes helt til modtagers basesprog.

Den interskandinaviske praksis udviser overlapninger inden for de minimale og maksimale tilpasningsstrategier og er betinget af situationens eller scenariets (taler og modtager) erfaring og attitude.

3.6. *Opsamling*

De tidligere interaktionsundersøgelser bemærker det dynamiske i det interskandinaviske sprog møde, men bedømmer alligevel deres forskning til at være enten i den problematiske ende (Börestam Uhlmann 1994) eller den vellykkede (Zeevaert 2004, Golinski 2007, Ridell 2008, Barfod Lund 2017). Først og fremmest handler denne vinkling nok primært om forventningshorisonten. Alle interaktionsforskere forventer grundet tidligere undersøgelser af den interskandinaviske samtale, at der vil være store forståelsesproblemer, at kommunikationen vil være halv etc. Umiddelbart er den afgørende grund til dette de meget forskellige erfaringsniveauer, som informanterne har været på.

Den henholdsvis lang- og kortvarige kontakt giver forskellige tilpasningsmønstre, som igen også afhænger af det pågældende individs attitude over for ikke bare nabosprog og variationer af dem, men også over for, hvilke strategier netop dette individ har fundet brugbare. Börestam Uhlmanns informanter var velvilligt indstillede over for nabosprogene, men havde bl.a. grundet deres alder et lidet erfaringsgrundlag med interskandinavisk interaktion. De andre fire forskningsprojekter har haft informanter, der til dagligt havde med interskandinaviske sprogmoder at gøre, og så vidt man kan bedømme ud fra de samlede forskningsresultater på området, er det netop de tre ovennævnte forhold: holdning til og erfaring med interskandinaviske samtaler og situationen, der er afgørende for det vellykkede interskandinaviske møde.

4. Diskussion af diskrepanser mellem forskningsresultater

Det er tydeligt ud fra ovenstående gennemgang, at der i undersøgelserne af den interskandinaviske kommunikation viser sig en signifikant forskel på test- og spørgeskemaundersøgelserne og interaktionsundersøgelserne, hvad angår spørgsmålet om den gode eller dårlige interskandinaviske forståelse (afsnit 4.1. Diskurs vs. resultater) og om udbredelsen af engelsk som interaktionssprog (i stedet for interskandinavisk kommunikation) mellem skandinaver (afsnit 4.2. Engelsk vs. interskandinavisk kommunikation), hvilket vil blive diskuteret i nedenstående.

4.1. Diskurs vs. resultater

For nu et kort øjeblik lige at vende tilbage til starten, så kommenterer Haugen sine undersøgelsesresultater af interskandinavisk sprogforståelse under overskriften: "Ability to understand other Scandinavians upon **first** meeting" (Haugen 1966: 288, min fremhævnings) således: "The first observation to be made is that only three respondents [sic] claimed not to understand at all" (Haugen 1966: 288)¹². Først skal det selvfølgelig endnu engang fremhæves, at svarene handler om egenvurdering af forståelsesevne på baggrund af *første møde* med en anden skandinav. Af Haugens tabel fremgår det, at de tre kategorier, som ligger til grund for antagelsen om, at *kun* halvdelen af respondenterne forstår hinanden på interskandinavisk, er: *Evne til at forstå* henholdsvis *Alt, Alt bortset fra et par ord, Var nødt til at lytte opmærksomt* (min oversættelse). Men hvorfor ikke medtage den sidste kategori: *Evne til at forstå med store vanskeligheder* (min oversættelse)? Der er stadig tale om, at respondenterne mener, at det er muligt at kommunikere, muligvis under et stort opbud af samtlige sproglige ressourcer til rådighed, men udgangspunktet for svaret er stadig en evne til at forstå. Lægger man de fire kategorier sammen og udelader kategorien *ingenting* og *intet svar* (min oversættelse), så har vi en situation, hvor fx 91 % af svenskerne ville kunne forstå dansk med større eller mindre besvær, og 88 % af danskerne med større eller mindre besvær ville kunne forstå svensk. Man burde selvfølgelig (som kvalitativ undersøgelsesfortaler) være kritisk over for disse kvantitative studier, bl.a. da krydset jo skal sættes et eller andet sted, og muligvis svares der også "høfligt" ind i spørgekonteksten, men nogenlunde samme lave antal af skandinaver, der hævder slet ikke at forstå nabosproget, fremgår også af i Kristiansens data, nemlig små tre procent, fem svenskere ud af 188 og fem danskere ud af 195 (Kristiansen 2004: 165). Om Theilgaard Brinks interviewundersøgelse fra 2016 er det også værd at bemærke, at ingen af de 31 interviewede skandinaver hævder ikke at have forstået noget, da de flyttede til et andet skandinavisk land, og af de seks, der siger, at de forstod sproget *rigtig/meget dårligt*, er to fra Island, to fra Grønland og en fra Finland. Den eneste skandinav, der mener at have haft et *rigtig dårligt* forståelsesudgangspunkt er en svensker, der kommer til Danmark (Theilgaard Brink 2016: 30-38).

Gregersen fremhæver, hvorledes der i en spørgeskemaundersøgelse af danskere og svenskere i firmaet Medicon Valley fra 2001 er 13 % af svenskerne, der ser den sproglige forskel på dansk og

¹² Haugen har angivet tallene i procent i sin tabel, men skriver her respondenter. Der var 252 respondenter (Haugen 1966: 283), og der må altså være tale om tre procent.

svensk som en signifikant barriere i forhold til at kommunisere og netværke. Her skal i den grad fremhæves, at resten, 87 % svenskere og i øvrigt 95 % danskere, ikke anser de sproglige forskelle mellem danskere og svenskere som en barriere i forhold til at kommunisere og netværke mere (Gregersen 2003: 140f)¹³. Også Lundin Åkessons konklusion på baggrund af Delsing og Lundin Åkessons rapport (2005) er, at ”skandinaver inte är särskilt duktiga på att förstå sina grannspråk”, og at de er ”duktiga på engelska och oftast bättre än på grannspråken” (Lundin Åkesson 2005: 172). Men tager man i betragtning, at det er statiske afsendere (indtalte nyheder og tekst) og kun de receptive kompetencer, der testes, samt at samarbejdet – interaktionen – der opstår i en faktisk kommunikationssituation mellem afsender og modtager deraf ikke er til stede, ser deres resultater egentlig meget fine ud: Unge skandinaver har et udmærket receptivt grundlag for at kommunisere på tværs af grænserne. Af Delsing & Lundin Åkessons rapport side 77 fremgår det nemlig af resultaterne for nyhedsoplæsning og avisartikler, at gymnasieeleverne i gennemsnit har scoret over fem point ud af de ti mulige i nabosprogsforståelse. Dvs. at cirka halvdelen af unge gymnasieelever i en statisk modtagersituation er i stand til at afkode nabolandenes sprog. Da det i høj grad bidrager til forståelsen og kommunikationen i en interaktionssituation, at afsender kan aflæse sin samtalepartner og løbende lære, hvad der bliver forstået, og hvad der ikke gør, dvs. en afsender, der sørger for modtagerens forståelse, er det et godt fundament, at halvdelen er i stand til at forstå uden dette samarbejde. Det skal tilføjes, at Delsing & Lundin Åkesson er inde på noget af det samme og laver en skelnen mellem at forstå nabosprogene og kommunisere med naboerne: ”Till sist vill vi poängtera att vår undersökning enbart gäller språkförståelse; med andra ord säger den inte allt om kommunikation mellan nordbo. När vi kommunicerar måste vi både tala och förstå” (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148)¹⁴. Men tilbage står fra deres undersøgelse primært resultatet, at skandinaver er blevet dårligere til at forstå hinanden, og deres afslutningskommentar er da også: ”För att svara på frågan i bokens titel kan man alltså säga: Ja, språket håller ihop Norden, men inte lika bra som för trettio år sedan” (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).

En anden af Delsing & Lundin Åkessons afsluttende pointer er: ”Vår undersökning visar dessutom att nordiska ungdomar är duktiga på engelska; i de flesta fall förstår de engelska bättre än grannspråken” (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148). På denne vis ledes vi til næste punkt, nemlig engelsk som alternativ til interskandinavisk kommunikation.

4.2. *Engelsk vs. interskandinavisk kommunikation*

I dag kan man her i Skandinavien svært skrive noget om sprog uden at tage engelsks status under overvejelse i forhold til ens egentlige emne. Sådan forholder det sig også i dette tilfælde. En udbredt opfattelse er, at den unge generation slår over i engelsk i stedet for at blive i et interskandinavisk scenarie, men det er der ikke noget forskningsmæssigt belæg for.

I det følgende vil jeg kommentere de undersøgelser, jeg har fundet, der direkte behandler

¹³ For at yde Gregersen fuld retfærdighed lyder tekststykket således: “Every year the Medicon Valley administration undertakes a survey of what the stakeholders think block future collaboration. In 2001 Niels Gerner Larsen (personal communication) asked his respondents: “Do you see the linguistic difference between Danes and Swedes as a significant barrier to more communication and networking among the stakeholders in Medicon Valley?” Seven hundred and eighty persons received the questionnaire; 295 of them answered, viz. 181 Danes and 114 Swedes. The answers to this particular question were rather different since 95 percent of the Danes answered “no” and only 5 percent “yes,” whereas 87 percent of the Swedes answered “no” and 13 percent “yes” (p < .03). Apparently, more Swedes see the linguistic differences as creating problems, though it must be admitted that 13 percent is still a low number” (Gregersen 2003: 140f [citationstegn i originalen]).

¹⁴ Også Maurud kommenterer kommunikationssituationen: ”Våre resultater gjelder ikke for vanlig konversasjon. I en slik situasjon vil man kunne gripe inn og korrigere for manglende forståelse, enten ved å gjenta eller å forklare. Våre forsøkspersoner ble utsatt for språklig påvirkning i form av sammenhengende tekster, og dette er atskillig vanskeligere. Resultatene gjelder derfor bare for denne form for situasjoner” (Maurud 1976: 139).

engelsk som foretrukket kommunikationssprog mellem skandinaver¹⁵.

4.2.1. Om engelsk i spørgeskemaundersøgelserne

Robert Zola Christensen & Mari Bacquins satte for nogle år siden problemstillingen på spidsen ved at navngive deres rapport "Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?" og konkludere: "Overhovedet synes forestillingen om skandinaviske fællesskab [sic], som vi har været vidne til i historien, at være et overstået kapitel" (Bacquin & Zola Christensen 2013: 12). I rapporten diskuterer de, hvorledes danskere og svenskere er blevet dårligere til nabolandsprogene samt de unges stigende tendens til at snakke engelsk i stedet for interskandinavisk på baggrund af en undersøgelse af 236 danske og 210 svenske gymnasieelever (Bacquin & Zola Christensen 2013: 3). Generelt siger eleverne i dette selvrapporteringsstudie, at de synes, at engelsk er lettere at forstå end nabolandsprogene, men 70 % af de danske elever siger, at de bruger dansk, når de snakker med svenskerne, og kun 13 % af dem siger, at de vælger engelsk (Bacquin & Zola Christensen 2013: 9). Omkring 50 % af svenskerne siger, at de snakker svensk eller tilpasset svensk, når de snakker med danskerne, mens 42 % siger, at de vælger engelsk. Det er kun det sidste tal, som forfatterne fremhæver (Bacquin & Zola Christensen 2013: 11).

I Mette Skovgaard Andersen & Lisbeth Verstraete-Hansens undersøgelse om behov og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration (2013) er der i de kvalitative interviews udtalelser, der bekræfter dette: Den ældre generation mener, at de oftere end den yngre generation benytter interskandinavisk kommunikation, og at den yngre generation i langt højere grad bruger engelsk til at kommunikere med deres skandinaviske samarbejdspartnere (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). En ellers spørgeskemabaseret undersøgelse lod deltagerne kommentere frit på emnet sprogbrug i de danske ministerier, hvilket afstedkom kommentarer om nordisk samarbejde og interskandinavisk, og af de i rapporten benyttede citater handler to af dem om generationsforskellen: "Jeg kan konstatere, at den yngre gruppe af mine medarbejdere har problemer med at indgå i en nordisk arbejdssammenhæng, medmindre det sker på engelsk" (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). Og: "Det er absurd at opleve, at unge kolleger fra de nordiske lande med deres friske hjerner taler engelsk sammen, mens vi gamle klarer os fint ved at slå ørerne lidt ud" (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). Det er nogle gode citater, men de siger primært noget om, hvordan den ældre generation mener, at det forholder sig, og ikke noget om den faktiske brug af interskandinavisk/engelsk i mødet mellem de unge skandinaver.

Delsing & Lundin Åkesson (2005) testede ved siden af forståelsen af de skandinaviske sprog også forståelsen af engelsk (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 89ff). Resultatet var, at danske, norske og svenske unge er markant bedre til at forstå engelsk end deres nabosprog (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 92). Dette forklares bl.a. med, at de unge har fået masser af engelskundervisning, samtidig med at 50 % af dem svarer, at de ikke har fået nogen nabosprogsundervisning (Lundin Åkesson 2005: 174, se Delsing & Lundin Åkesson 2005: 105 for mere om nabosprogsundervisningstallene). Derudover er også den ældre generation (forældrene) blevet testet, og resultaterne viser, at de er markant bedre end den yngre til nabosprogsforståelse (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 119). Desværre er forældrenes engelskkundskaber ikke blevet testet. Derudover skal det også fremhæves, at det igen kun er den receptive engelskforståelse, der testes.

¹⁵ Dvs., at ellers interessante udsagn som: "Scandinavian is often preferred to English in Nordic communicative contexts (Henderson 2005)" (Bellak 2010: 82) ikke vil blive inddraget i diskussionen. Også disse udsagn bygger tit på hørensagen eller fordrejer kilden. For går man videre til henvisningen, ledes man til følgende: "Reflecting on previous experience in an international company based in Switzerland when participants in meetings would each speak their own language – French, German, or Italian – and understand all the languages spoken, he made the point that "it is feasible to have meetings in which different languages are spoken," and it is not necessary to systematically resort to English. Such a situation is also typical in a Scandinavian setting, where three different languages are used" (Henderson 2005: 77 [citationstegn i originalen]).

Så langt har vi altså tre resultater, der bruges til at understøtte påstanden om, at unge mennesker foretrækker engelsk. Bacquin og Christensens resultater virker en anelse forudindtaget i forhold til at fremhæve de resultater, der understøtter deres konklusion, frem for andre. I forhold til Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansens kvalitative del er det for forskerne en ”overraskende stor del af respondenterne”, der ”kommenterer det nordiske sprogfællesskab” (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). Ifølge mailkorrespondance med Mette Skovgaard Andersen er det otte, der eksplicit taler om det nordiske samarbejde, og fem der eksplicit taler om skandinavisk. Derudover nævnes også svensk og norsk specifikt, ofte i den forbindelse. Det er en overraskende stor andel for Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansen, da: ”de nordiske sprog stort set ikke fylder noget i den offentlige debat, men det er tydeligvis et emne, der optager respondenterne” (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). I denne forbindelse er cirka 15, hvoraf fem respondentes kommentarer optræder i rapporten, fra 110 af respondenterne (som de skriver, er det 17 % af det samlede antal respondenter på spørgeskemaundersøgelsen (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 54)), ikke et overvældende antal, og de to ovenstående citater, der omhandler den påståede generationsforskel, er herfra¹⁶. Den tredje undersøgelse af Delsing og Lundin Åkesson viser os, at den skandinaviske ungdom er bedre til at forstå engelsk end nabosprogene, men den fortæller os altså ikke noget om, hvorvidt de unge skandinaver primært bruger engelsk, når de mødes.

I Theilgaard Brinks rapport fra 2016 giver interviewene med de 31 unge mennesker et andet perspektiv på unges engelskbrug:

For de personer, der også bruger engelsk som kommunikationsmiddel, associeres engelsk overvejende med formelle og professionelle situationer (hvor der ikke er tid til at benytte sig af andre repair-strategier, og hvor effektivitet og præcision er højt prioriteret). Skandinavisk associeres derimod med sociale sammenhænge og tilvejebringer en friere og mere personlig kommunikation. Kan man ikke nabosprogskommunikere, kan man risikere at blive ekskluderet fra sociale fællesskaber. Desuden er brugen af engelsk aftagende, i takt med at den receptive og produktive kompetence forbedres. Engelsk associeres altså af mange med nybegynderfasen. Engelsk tilskrives endvidere praktiske værdier, hvorimod informanterne giver ideologiske og følelsesmæssige begrundelser for brug af skandinavisk; mange værdsætter nabosprogsforståelsen i Norden, fordi den også sikrer og opretholder et kulturelt fællesskab (Theilgaard Brink 2016: 9).

To vigtige pointer i denne forbindelse er, at et af kriterierne for at blive informant var, at informanten skulle: ”have boet og arbejdet i et naboland i mindst et halvt år, kommunikere ved hjælp af de skandinaviske sprog i et eller andet omfang på arbejdspladsen og/eller i fritiden” (Theilgaard Brink 2016: 26). Derudover handler det igen om, hvordan deltagerne tror, det forholder sig, og ikke, hvordan det faktisk forholder sig.

Hvis vi antager, at spørgeskemaundersøgelserne (fx Bacquin & Zola Christensen 2013) siger noget om, hvordan det faktisk forholder sig, og dermed, at de skandinaviske unge foretrækker engelsk, når de mødes, frem for at kommunikere på deres respektive modersmål, så kunne man med udgangspunkt i Theilgaard Brinks undersøgelsesmateriale lave en vigtig differentiering: På den ene side har vi unge rekrutter/gymnasieelever (fx Maurud 1976, Delsing & Lundin Åkesson 2005 og Bacquin & Zola Christensen 2013), der ikke nødvendigvis har været udsat for interskandinaviske sprog møder. De svarer derfor relativt negativt på forventningen om forståelse, hvis de skulle møde en nordmand/svensker, i spørgeskemaundersøgelser, og de får dårlige resultater i test på grund af den

---

¹⁶ De resterende tre citater om interskandinavisk i rapporten handler om, at der burde være mere fokus på de nordiske sprog, at engelsk foretrækkes frem for interskandinavisk, og at det, at der faktisk bruges skandinavisk er en styrke (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58f).

manglende erfaring. På den anden side har vi unge mennesker, for hvem det interskandinaviske sprog møde i et eller andet omgang har direkte relevans for deres hverdag, og som er mere eksponeret for nabosprog (fx Börestam Uhlmann 1994 og Theilgaard Brinks 2016 informanter), hvorfor de yder den ekstra indsats og bruger interskandinavisk kommunikation.

I forhold til den direkte relevans i hverdagen er Jakob Bruntses observation også værd at nævne. Han opholdt sig tre måneder på SAS' hovedkontor i Stockholm for at undersøge den dansk-svenske kommunikation og skriver i en opsummering af resultaterne fra specialet i Mål og Mæle:

Engelsk var derimod ikke et sprog, man ofte hørte på hovedkontorets gange. I en virksomhed af SAS' størrelse bruges engelsk naturligvis i adskillige sammenhænge, men det er så godt som fraværende i den daglige kommunikation mellem skandinaver. Der er ikke noget forbud mod at tale engelsk i SAS, men der er en social konvention: Man taler bare ikke engelsk med sine skandinaviske kolleger! (Bruntse 2004: 7).

4.2.2. Om engelsk i interaktionsanalyserne

Den eneste, der har arbejdet direkte med den faktiske brug af engelsk i interskandinaviske interaktioner er Golinski (2007), der også konstaterer, at det faktisk ikke bliver brugt – i hvert fald ikke mere end i etsprogede samtaler:

In Bezug auf den Gebrauch von Englisch als Lingua Franca kann für das beobachtete Vorkommen keine Gefährdung für die interskandinavische Verständigung festgestellt werden, da die verwendeten englischen Phrasen und Wörter kein Verständnis sichernden Funktionen übernehmen. In der Semikommunikation erfüllen sie die gleichen Funktionen wie in monolingualen Diskursen (Golinski 2007: 332).

Golinskis informanter er en meget heterogen gruppe, hvad alder og beskæftigelse angår, men for alle tre undersøgte grupper gælder, at de bruger interskandinavisk i kommunikationen med andre skandinaver. Nogenlunde samme tendens kan ses i de andre interaktionsanalytiske tilgange til interskandinavisk kommunikation, hvor alle nævner engelsk uden dog at have det som direkte forskningsobjekt, og hvor der er enighed om, at godt nok bliver engelsk brugt, men det er enten pga. tilstedeværelsen af finner eller helt enkelt en meget lav forekomst. Fx er forekomsten af engelsk i Börestam Uhlmanns ph.d.-data ”inte många och de engelska inslagen utgör en försvinnande liten del av den totala ordmassan” (Börestam Uhlmann 1994: 127).

I Zeevaerts data forekommer der engelsk:

Englisch wird auch auf den NUAS-Tagungen benutzt. Auf den für die Datenerhebungen besuchten Tagungen fanden zwei Vorträge von finnischen Referenten und einer eines Referenten mit außereuropäischem sprachlichem Hintergrund phatische Kommunikation auf Englisch auf Englisch statt, und auch phatische Kommunikation auf Englisch zwischen finnischen und schwedischen Teilnehmern konnte vereinzelt beobachtet werden (Zeevaert 2004: 352).

Zeevaert konkluderer derfor også, at engelsk stort set ikke bliver brugt i NUAS-konteksten¹⁷.

Det lader altså til, at engelsk i den faktiske interaktion mellem skandinaver ikke bliver benyttet i nogen større udstrækning, og afsnittet her skal afsluttes med (endnu) et interessant indslag: I sin anmeldelse af Börestam Uhlmanns afhandling skriver Fritz Larsen:

¹⁷ Se fodnote 11 om NUAS' nye sprogpolitik.

The use of a lowest common denominator has often been pointed to as a typical strategy (see e.g. Hansen 1994). There are in fact two: (a) the use of a mixed ‘Scandinavian’ created by convergence, or even as the result of an attempt to speak another Scandinavian language; and (b) the use of a third language, in this case English, the common foreign language known from school. Haugen called the latter ‘the desperation course’ (1966: 296) (Larsen 1995: 127).

Börestam Uhlmann skriver: “Hos Haugen var det næstan lika vanligt med växling till grannspråk som till engelska, i min undersökning [fra 1991] är engelskan klart vanligare” (Börestam Uhlmann 1994: 46). Det første, der skal påpeges er, at informanterne ifølge dem selv i Haugens data stort set ikke skifter til et andet skandinavisk sprog; faktisk er det kun seks procent, der gør det, hvilket sætter ’klart vanligere’ i perspektiv: “Virtually no one admitted to adopting the other language *in toto*, only about six per cent of the Swedes and Danes doing so in relation to one another” (Haugen 1966: 295 [kursiv i originalen]). Det andet er, at Haugens eksempel på skift til et andet sprog faktisk ikke nødvendigvis er et skift til engelsk, men her fx til tysk:

The desperation course is occasionally taken of using a non-Scandinavian language as the medium of communication. This is only mentioned sporadically by the informants and always in relation to Danish. A Norwegian school man said, “When I am in Copenhagen, I ask the waiters to speak German” (Haugen 1966: 296 [citationstegn i originalen])¹⁸.

Det ville give mening, hvis tendensen til at skifte fra interskandinavisk til engelsk som *lingua franca* er stigende i takt med, at skandinaver bliver bedre og bedre til engelsk og muligvis dårligere og dårligere til at forstå nabosprogene, men indtil videre er det ikke blevet påvist, at det faktisk er det, der sker, når skandinaver møder hinanden (og knap nok heller, når de rapporterer om, hvad der sker, når de møder hinanden).

5. Opsamlende refleksioner

5.1. Skandinaver har et udmærket grundlag for at forstå hinanden

En væsentlig pointe i Haugens undersøgelse er, at kun tre procent siger, at de ikke forstår noget som helst, 80-90 procent forstår, om end måske med store vanskeligheder. Det samme fremgår af såvel Kristiansens (2004) som Theilgaard Brinks (2016) undersøgelser. Dette er et ganske fint receptivt grundlag for at indgå i en interskandinavisk interaktion, og man kunne måske håbe, at fremtidige forskere ville holde op med at råbe vagt i gevær; at den interskandinaviske forståelse er død, og de unge kun vil snakke engelsk, hver gang en receptiv forståelsestest lavet på gymnasieelever viser, at ”kun” halvdelen af de formodentlig primært uerfarne interskandinaviske sprogbrugere forstår interskandinavisk i en statisk kommunikationssituation. Individets interskandinaviske kompetencer er netop ikke en statisk størrelse, men er både situationelt betinget og afhængig af den forudgående kontakt og erfaring med skandinaver fra andre lande samt indstilling til og træning i at tale sammen med de sproglige ressourcer, der er til rådighed i netop det møde.

Måske ville det hjælpe på attituden over for interskandinavisk kommunikation, hvis vi ikke hele tiden får at vide, at vi ikke forstår hinanden, for måske forstår vi hinanden lidt bedre i morgen for nu indirekte at citere Hockett. Hvis nu fx man forestillede sig, at et skandinavisk land producerede en rigtig god ungdomsserie, som de andre to lande tog til sig, så man pludselig hørte unge mennesker

¹⁸ I Haugens norske mere detaljerede udgave kan man læse, at otte personer mente, at de slog over i et fremmedsprog, når de mødte andre skandinaver (danskere er involveret i alle eksempler): Tre danskere slog over i henholdsvis tysk, hollandsk eller fransk, mens tre nordmænd nævnte, at de slog over i tysk (sammen med danskere), og en svensker, der slog over i engelsk, en anden svensker slog over i tysk (igen sammen med danskere) (Haugen 1953: 247).

sige *drittkul* på gaden i Danmark og Sverige, så kunne det være, at det ville hjælpe lidt på attituden.

5.2. *Engelsk som primært de unges alternativ er endnu ikke bevist*

Det er endnu ikke vist, at de unge i praksis bruger engelsk i stedet for interskandinavisk kommunikation. Delsing & Lundin Åkesson viser, at de unge bedre kan forstå engelsk end de andre nabosprog. Dette resultat er ikke så overraskende, når engelskundervisningen starter i første klasse, og som minimum har 630 timer i ni år til at lære eleverne engelsk mod nabosprogsundervisningens samlet set nul timer¹⁹. Nabosprogsundervisningen er en del af danskundervisningen og ret afhængig af den enkelte lærers lyst til undervisning i interskandinavisk, fx var det jo kun halvdelen af de unge, der mente, at de overhovedet havde fået nabosprogsundervisning (Lundin Åkesson 2005: 174)²⁰. Faktisk er det kun 5 %, der svarer ja, og halvdelen svarer ”bare lidt” (Deling & Lundin Åkesson 2005: 105). Hvis vi blev undervist i norsk og svensk i 630 timer fra første klasse af, ville vi nok også være ret gode til det, for det *er* et interaktionelt hårdt arbejde, for nu at citere Börestam Uhlmann indirekte (Börestam Uhlmann 1994: 197), der “requires the full attention and a considerable measure of effort at cooperating to succeed in pulling it off” (Gregersen 2003: 146) i interskandinaviske samtaler.

Men tvært imod antagelsen om, at skandinaver vælger engelsk frem for interskandinavisk, viser undersøgelser af praksis, at skandinaver ikke anvender engelsk i kommunikation med andre skandinaver, heller ikke de unge. Det kunne absolut være værd at undersøge, om de undersøgelser, som antyder, at jo mere erfaring og relevans (fx i forbindelse med arbejde) deltagerne i et interskandinaviske sprog møde har, desto mere benytter skandinaver sig af interskandinavisk frem for engelsk, faktisk holder stik.

5.3. *En høj grad af variabilitet*

Det fælles udgangspunkt for de fleste undersøgelser af interskandinavisk kommunikation drejer sig om at finde ud af, om skandinaver forstår hinanden, og hvem der forstår bedst, samt om de unge hellere vil snakke engelsk end forsøge sig med interskandinavisk interaktion. Dette udgangspunkt bør revideres, og der efterlyses hermed flere kontekstfølsomme og interaktionsbaserede undersøgelser. Skandinaver kan godt forstå hinanden, og at begynde at tale om, at svensk og norsk skal klassificeres som fremmedsprog, er en provokation uden hold i virkeligheden. Dette understøttes af interaktionsforskningen, der viser, at trods udfordringer kan skandinaver godt forstå hinanden. De steder, hvor man kan optage og dermed analysere autentisk interskandinavisk samtale, er som regel arbejdspladser, hvor den interskandinaviske kommunikation er en hverdagsaffære, dvs. relevansen er høj og erfaringen bred.

Graden af vellykket interskandinavisk kommunikation er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer, dvs. af individets sprogøre, familie, skolegang, sprogideologier, ferier, personlige møder, arbejde, med andre ord sprog møder og -erfaring i kombination med samtalepartnerens/nes ditto. Som Hockett skriver i forbindelse med introduktionen af begrebet *semi-bilingualism*, som han bruger om sprogsituationen i Skandinavien: ”each speaks his own personal variety of his own language, but has learned by experience to understand the speech pattern of the others” (Hockett 1958: 327). Den høje grad af variabilitet i interskandinaviske interaktionsdata gør dermed situation, holdning og erfaring til vigtige komponenter af analyseapparatet, som bør benyttes

¹⁹ Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolen: <http://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetale-og-overgange/timetale>.

²⁰ Færdigheds- og vidensmål for nabosprogsundervisning ligger under kompetenceområdet Kommunikation (Sprog og kultur) og udvikles efter klassetrin. Efter 9. klasse skal eleven kunne: ”kommunikere med nordmænd og svenskere” og have ”viden om norsk og svensk i letforståelig form”. Derudover nævnes nabosprogsundervisningen i formålet for faget dansk, stk. 3: ”Eleverne skal i faget dansk have adgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab”. <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-og-vejledning>.

til at kategorisere interskandinaviske samtaler.

Det ville i forlængelse heraf være særdeles spændende at arbejde videre med det skandinaviske sprog møde og kigge på naturligt forekommende data i forskellige situationer med informanter med forskellige erfaringsniveauer og holdninger til det interskandinaviske sprog møde for at finde ud af mere om, hvordan de 80-90 % skandinaver, som potentielt godt kan kommunikere med hinanden, så rent faktisk gør det.

Referencer²¹

- Bacquin, Mari & Robert Zola Christensen (2013). 'Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?'. *Språk i Norden*, 44(1): 53-68.
- Barfod, Sonja (2018). 'On the non-use of English in a multinational company'. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (ed.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter. 172-193.
- Barfod Lund, Sonja (2017). *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog*. Ph.d.-afhandling: Roskilde Universitet.
- Bellak, Nina (2010). '(Mer)behov for tysk i danske virksomheder'. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg og Detlef Siegfried (ed.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CBS – Handelshøjskolen i København. 77-80.
- Braunmüller, Kurt (1991). *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke.
- Braunmüller, Kurt (2002). 'Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia'. *International Journal of Applied Linguistics*, 12(1): 1-23.
- Braunmüller, Kurt (2003). 'Akkommodationsstrategier i interskandinaviske kommunikation'. In Peter Widell og Mette Kunøe (ed.), *9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet, 10.-11. oktober 2002. Århus. 70-79.
- Braunmüller, Kurt & Ludger Zeevaert (2001). *Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliographische Bestandsaufnahme*. Arbeiten zur Mehrsprachigkeit. Working papers in multilingualism 19, Universität Hamburg.
- Bruntse, Jacob (2004). 'Skandinavisk sprogfællesskab eller forvirring'. *Mål og Mæle*, 3: 6-11.
- Bø, Inge (1978). *Ungdom og naboland. En undersøgelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråkforståelsen*. Rogalandsforskning: 4. Stavanger.
- Börestam, Ulla (2008). 'Ursäkta, men kan du säga var Nordens hus ligger? Språkliga strategier vid internordisk kommunikation på Island belysta genom deltagande observation'. In Ulla Börestam, Satu Gröndahl, Boglárka Straszer (ed.), *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*. Uppsala: Uppsala Universitet. 30-55.
- Börestam Uhlmann, Ulla (1991). 'Språkmöten och mötesspråk i Norden'. *Språk i Norden*, 22(1): 5-25.
- Börestam Uhlmann, Ulla (1994). *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Ph.d.-afhandling: Uppsala Universitet.
- Börestam Uhlmann, Ulla (1997). 'Utblick för inblick – några aspekter på grannspråkskommunikation i teori och praktik'. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*, 3: 239-254.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson (2005). *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. TemaNord 2005: 573. Köpenhamn.

²¹ Forfattere med mellemnavne er i litteraturlisten alfabetiseret efter disse.

- Doetjes, Gerke (2010). *Akkommodation und Sprachverstehen*. Ph.d.-afhandling: Universität Hamburg.
- Elektronisk Mødested for Undervisningsverden. Danmarks læringsportal: danskmodulet: <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-1%C3%A6seplan-og-vejledning> (7. december 2018).
- Elert, Claes-Christian (ed.) (1981). *Internordisk språkförståelse*. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedsgaard utanför Köpenhamn den 24-26 mars. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekretariatet. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 33.
- Golinski, Bernadette (2007). *Kommunikationsstrategien in interskandinavischen Diskursen*. Ph.d.-afhandling: Universität Hamburg.
- Gooskens, Charlotte (2006). 'Hvad forstår unge svenskere og nordmænd bedst – engelsk eller dansk?'. *Tidsskrift for Sprogforskning*, 4(1-2): 221-244.
- Gooskens, Charlotte og Sebastian Kürschner (2010). 'Hvilken indflydelse har danske stød og svenske ordaccenter på den dansk-svenske ordforståelse?'. In Cecilia Falk, Andreas Nord & Rune Palm (ed.), *Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid Trettionde sammankomsten for svenskans beskrivning, Stockholm den 10 och 11 oktober 2008*. 82-92.
- Gooskens, Charlotte, Sebastian Kürschner & Renée van Bezooijen (2012). 'Intelligibility of Swedish for Danes: loan words compared with inherited words'. In Henk van der Liet & Muriel Norde (ed.), *Language for its own sake: essays on language and literature offered to Harry Perridon* (= Amsterdam Contributions to Scandinavian Studies 8). Scandinavisch Instituut. 435-455.
- Gregersen, Frans (2003). 'Factors influencing the linguistic development in the Øresund region'. *Int'l. J. Soc. Lang.*, 159: 139-152.
- Gregersen, Frans (2004). 'Hvorfor kan vi københavnere ikke forstå svensk når jyder kan forstå københavnsk?'. *Sprogforum*, 29: 31-34.
- Grønnum, Nina (2008a). 'Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre? Første del: enkeltlydene'. *Mål og Mæle*, 31(1): 15-20.
- Grønnum, Nina (2008b). 'Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre? Anden del: prosodi'. *Mål og Mæle*, 31(2): 19-23.
- Haberland, Hartmut (2004). 'Hvorfor vi taler skandinavisk'. *Sprogforum*, 29: 6-9.
- Haugen, Einar (1953). 'Nordiske sprogproblemer – en opinionsundersökelse'. *Nordisk tidskrift for vetenskap, konst och industri*, 29: 225-249.
- Haugen, Einar (1966). 'Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia'. *Sociological Inquiry*, 36(2): 280-297.
- Haugen, Einar (1981). 'Skandinavisk som mellomspråk. Forskning og fremtid'. In Claes-Christian Elert (ed.), *Internordisk språkförståelse. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedsgaard utanför Köpenhamn den 24.-26. mars* (Acta Universitatis Umensis, 33). Umeå: Universitetet i Umeå. 121-143.
- Henderson, Jane K. (2005). 'Language Diversity in International Management Teams'. *International Studies of Management & Organization*, 35(1): 66-82.
- Hockett, Charles F. (1958). *A course in modern linguistics*. The Macmillan Project. 321-338.
- Haastrup, Niels & Ulf Teleman (1979). *Svensk, dansk eller skandinavisk: En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet*. Roskilde: Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. (Rolig-Papir 14).
- Jørgensen, Nils & Eva Kärrlander (2001). *Grannspråkförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters hörförståelse*. Nordlund, 22(2).
- Kristiansen, Tore (2004). 'Sprogholdninger over Øresund'. *Danske talesprog*, 5: 161-185.
- Kristiansen, Tore (2005a). 'Nabosprog i Øresundsregionen. Et studie af reaktioner på sproglig tilpasning'. In Jens Cramer, Mette Kunøe & Ole Togeby (ed.), *Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi*. Aarhus: Wessel og Huitfeldt. 173-185.

- Kristiansen, Tore (2005b). 'Holdninger til sproglig konvergens over Øresund'. In Petter Dyndahl & Lars Anders Kulbrandstad (ed.), *High fidelity eller rein jalla? Purisme som problem i kultur, språk og estetikk*. Vallset: Oplandske Bokforlag. 53-65.
- Larsen, Fritz (1995). 'Anmeldelse af Ulla Börestam Uhlmann. Skandinaver samtalar. Språklige och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar'. *Rask*, 2: 125-132.
- Lundin, Katarina & Robert Zola Christensen (2001). *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse. Nordlund*, 22(1).
- Lundin Åkesson, Katarina (2005). 'Hur väl förstår vi varandra i Norden i dag?'. *Språk i Norden 2005*: 159-175.
- Løland, Ståle (1997). 'Språkförståelse og språksamarbeid i Norden'. *Nordens Språk*. Nordisk språksekretariat. Oslo: Novus. 20-30.
- Maurud, Øivind (1976). *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie, 13. Stockholm: Nordiska rådet.
- Nordenstam, Kerstin (1979). *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska indvandrare i Bergen*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nordiska Rådet (1973). *Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973. Attitydundersökning*. Nordisk utredningsserie, 4/73. Stockholm: Nordiska Rådet.
- NUAS' hjemmeside: www.nuas.org, og linket, der ikke virker længere: <http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=33>
- Ohlsson, Stig Örjan (1977). 'Nabospråksförståelse'. *Mål og Mæle*, 1: 19-25.
- Ridell, Karin (2008). *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Ph.d.-afhandling: Uppsala University.
- Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton & Charlotte Gooskens (2016). 'Why is Danish so difficult to understand for fellow Scandinavians?'. *Speech Communication*, 79: 47-60.
- Skovgaard Andersen, Mette & Lisbeth Verstraete-Hansen (2013). *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Theilgaard Brink, Eva (2016). *Man skal bare kaste sig ud i det... – en interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis*. Projektet er forvaltet af Nordisk Sprogkoordination og Foreningerne Nordens Forbund (FNF). <http://sprogkoordinationen.org/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf> (7. december 2018).
- Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolen: <http://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetel-og-overgange/timetel> (7. december 2018).
- Zeevaert, Ludger (2004). *Interskandinaviske Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs*. Hamburg: Kovač.